



बारुणयन्त्र सञ्चालन तथा व्यवस्थापन निर्देशिका, २०७६

बराहक्षेत्र नगरपालिका क्षेत्रमा आगलागी नियन्त्रणको लागि आवश्यक यन्त्र, उपकरणको व्यवस्था गरी तिनीहरूको परिचालन गर्दै यस क्षेत्रमा सेवा प्रदान गर्नुपर्ने आवश्यकता महशुस गरी त्यस्ता यन्त्र, उपकरण र सोको सञ्चालनको लागि लाग्ने जनशक्तिको व्यवस्थापनमा नगरपालिका, निजी क्षेत्र तथा नागरिक समाज समेतको सहभागिता सुनिश्चित गरी बारुणयन्त्र सञ्चालन तथा व्यवस्थापनलाई भरपर्दो र विश्वसनिय बनाउन बराहक्षेत्र नगरपालिकाको प्रशासकीय कार्यविधि (नियमित गर्ने) ऐन, २०७५ को दफा ४(१) बमोजिम बराहक्षेत्र नगरपालिका, नगर कार्यपालिकाको बैठकले **बारुणयन्त्र सञ्चालन तथा व्यवस्थापन निर्देशिका, २०७६** तर्जुमा गरेको छ ।

१. संक्षिप्त नाम र प्रारम्भ: (१) यस निर्देशिकाको नाम “बारुणयन्त्र सञ्चालन तथा व्यवस्थापन निर्देशिका, २०७६” रहेको छ ।

(२) यो निर्देशिका नगर कार्यपालिकाको बैठकबाट स्वीकृत भएको मितिदेखि लागु हुनेछ ।

२. परिभाषा : विषय वा प्रसङ्गले अर्को अर्थ नलागेमा यस निर्देशिकामा,

क) “नगरसभा” भन्नाले संविधानको धारा २२३ को उपधारा (१) बमोजिम गठित बराहक्षेत्र नगरपालिकाको नगरसभालाई सम्झनु पर्दछ ।

ख) “नगरपालिका” भन्नाले बराहक्षेत्र नगरपालिकालाई सम्झनु पर्दछ ।

ग) “कार्यपालिका” भन्नाले बराहक्षेत्र नगरपालिकाको कार्यपालिकालाई सम्झनु पर्दछ ।

घ) “निर्देशिका” भन्नाले बारुणयन्त्र सञ्चालन तथा व्यवस्थापन निर्देशिका, २०७६ लाई सम्झनु पर्दछ ।

ङ) “निर्देशक समिति” भन्नाले दफा ५ बमोजिम गठित समितिलाई सम्झनु पर्दछ ।

च) “सञ्चालन तथा व्यवस्थापन उप-समिति” भन्नाले यस निर्देशिकाको दफा ७(२) बमोजिम गठित उप-समितिलाई सम्झनु पर्दछ ।

छ) “प्रमुख” भन्नाले बराहक्षेत्र नगरपालिकाको नगर प्रमुखलाई सम्झनु पर्दछ ।

ज) “उप-प्रमुख” भन्नाले बराहक्षेत्र नगरपालिकाको उप-प्रमुखलाई सम्झनु पर्दछ ।

झ) “प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत” भन्नाले बराहक्षेत्र नगरपालिका, नगर कार्यपालिकाको कार्यालयको प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतलाई सम्झनु पर्दछ ।

३. निर्देशिकाको उद्देश्य : यस निर्देशिकाको उद्देश्य देहाय बमोजिम हुनेछ,

क) बारुणयन्त्र सञ्चालन कार्यलाई जिम्मेवारपूर्ण, विश्वसनीय र भरपर्दो बनाउने,

ख) बारुणयन्त्र सञ्चालनको लागि नगरपालिका र सम्बन्धित सबैको सहयोग, सहकार्य तथा लगानी (स्रोत तथा खर्च व्यवस्थापन) लाई सहज तुल्याउने ।



ग) वारुणयन्त्र सञ्चालन तथा व्यवस्थापनमा निजी क्षेत्र तथा समुदायको सहभागिता अभिवृद्धि गर्ने ।

४. **कार्यक्षेत्र** : आवश्यक परेको बखतमा आगलागी, नियन्त्रण, वारुणयन्त्रको व्यवस्थापन, सञ्चालन, मर्मत संभार गर्ने कार्यसम्म मात्र यस निर्देशिकाको कार्यक्षेत्र हुनेछ ।

५. **निर्देशक समिति सम्बन्धी व्यवस्था** :

(१) बराहक्षेत्र नगरपालिकाका देहाय बमोजिमका पदाधिकारीहरु रहेको एक निर्देशक समिति रहनेछ ।

क) नगर प्रमुख

ख) उप-प्रमुख

ग) प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत

(२) निर्देशक समितिमा आवश्यकता अनुसार अन्य पदाधिकारी तथा कर्मचारी आमन्त्रण गर्न सकिनेछ ।

(३) समितिको बैठक आवश्यकता अनुसार बस्नेछ ।

६. **निर्देशक समितिको काम कर्तव्य र अधिकार** : समितिले वारुणयन्त्र सेवा सञ्चालन तथा व्यवस्थापन सम्बन्धमा नीतिगत निर्णयहरु गर्ने, सञ्चालन तथा व्यवस्थापन उप-समितिलाई आवश्यक निर्देशन दिने, निर्देशिकामा संशोधन गर्नु परेमा आवश्यक संशोधन गरी सिफारिस गर्ने, वारुणयन्त्र सेवा सञ्चालन तथा व्यवस्थापन उप-समितिको परामर्शमा वार्षिक कार्यक्रम तयार गरी स्वीकृति गर्ने कार्य गर्नेछ ।

७. **वारुणयन्त्र सेवा सञ्चालन तथा व्यवस्थापन** :

(१) बराहक्षेत्र नगरपालिकाबाट वारुणयन्त्र सेवा सञ्चालन तथा व्यवस्थापन गरिने छ । त्यस्तो सेवा संघीय तथा प्रदेश सरकारबाट उपलब्ध गराएर, नगरपालिकाको वार्षिक कार्यक्रम भित्र समावेश गरी खरिद गरेर, वा अन्य कुनै तरिकाबाट वारुणयन्त्र प्राप्त गरी सेवा सञ्चालन गरिनेछ ।

(२) आगलागी नियन्त्रणको लागि वारुणयन्त्रको व्यवस्थित, विश्वसनीय र प्रभावकारी प्रयोगको व्यवस्था मिलाउन देहाय बमोजिमको सञ्चालन तथा व्यवस्थापन उप-समिति गठन गरिनेछ ।

क) निर्देशक समितिले तोकेको कार्यपालिका सदस्य मध्ये १ जना- संयोजक

ख) निर्देशक समितिले तोकेको नगरसभा सदस्य मध्ये ३ जना - सदस्य

ग) विपद् व्यवस्थापन शाखा प्रमुख - सदस्य सचिव

(३) उप-समितिको बैठक आवश्यकता अनुसार बस्नेछ । उप-समितिले आवश्यक ठानेमा अन्य पदाधिकारी तथा कर्मचारीलाई आमन्त्रण गर्न सक्नेछ ।

(४) उप-समितिले वारुणयन्त्र सेवा सञ्चालनलाई प्रभावकारी बनाउन आवश्यक एवं उपयुक्त देखेमा नेपाली सेना, नेपाल प्रहरी, सशस्त्र प्रहरी वा अन्य सरकारी



निकाय वा संघ संस्थासँग समझदारी गरी सेवा सञ्चालनलाई व्यवस्थित गराउन सक्नेछ ।

- (५) वारुणयन्त्र सेवा सञ्चालन तथा व्यवस्थापन सम्बन्धमा जिल्ला विपद् व्यवस्थापन समितिले आवश्यक निर्देशन दिन सक्नेछ ।
- (६) वारुणयन्त्र सेवा सञ्चालन तथा व्यवस्थापन गर्ने सिलसिलामा सञ्चालन तथा व्यवस्थापन उप-समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछ,
 - क) वारुणयन्त्र सेवा सञ्चालन तथा व्यवस्थापनको लागि वार्षिक बजेट तथा कार्यक्रम तयार गर्न नगरपालिकालाई सहयोग गर्ने,
 - ख) वारुणयन्त्र सञ्चालनको लागि नगरपालिका र अन्य निकाय तथा निजी क्षेत्रसँग समन्वय गरी स्रोत व्यवस्थापन गर्ने,
 - ग) वारुणयन्त्रको प्रयोग र परिचालनलाई प्रभावकारी बनाउन समय समयमा पूर्व प्राविधिक परीक्षण गराउने,
 - घ) वारुणयन्त्रको प्रयोग आगलागी नियन्त्रण कार्यको लागि मात्र गर्ने,
 - ङ) वारुणयन्त्र सञ्चालनको लागि सुरक्षाको आवश्यकता महसुस भएमा सुरक्षासँग समन्वय गर्ने,
 - च) वारुणयन्त्र उपलब्ध गराउँदा पुऱ्याउनु पर्ने कार्यविधि निर्धारण गर्ने,

द. जनशक्ति सम्बन्धी व्यवस्था तथा सेवा सुविधा :

- (१) वारुणयन्त्र सञ्चालनको लागि कम्तीमा देहाय बमोजिमका जनशक्तिहरु रहने गरी निर्देशक समितिले निर्धारण गर्नेछ ।
 - क) वारुणयन्त्र चालक - २ जना
 - ख) नगर प्रहरी - ७ जना
- (२) कार्यबोझको आधारमा उपदफा (१) बमोजिमको जनशक्ति अपुग हुने भएमा दफा ७ को उपदफा (२) बमोजिमको समितिको सिफारिसमा निर्देशक समितिले आवश्यकताका आधारमा जनशक्ति थप गर्न सक्नेछ ।
- (३) जनशक्तिको कार्य समयको व्यवस्थापन गर्दा संघीय श्रम ऐनको व्यवस्था अनुसार आठ घण्टा बराबरको सिफ्ट कायम गरी काममा लगाइनेछ ।
- (४) जनशक्ति अभावको कारण आठ घण्टा भन्दा बढी समय काममा लगाउनु परेमा अतिरिक्त सुविधा उपलब्ध गराउन सकिनेछ ।
- (५) उपदफा (४) बमोजिम उपलब्ध गराइने थप सुविधा निर्देशक समितिले निर्धारण गरे बमोजिम हुनेछ ।
- (६) जनशक्ति व्यवस्थापन समय तालिका तथा गर्दा कुनै पनि समय खाली नरहने गरी जनशक्ति व्यवस्थापन गर्नु पर्नेछ ।
- (७) वारुणयन्त्र सञ्चालनमा संलग्न जनशक्तिको पारिश्रमिक तथा सुविधा नेपाल सरकारले सोही तहको कर्मचारीहरुलाई तोके बमोजिम हुनेछ ।



- (द) वारुणयन्त्र सञ्चालनको लागि तोकिएको जनशक्तिलाई निज कामको लागि तोकिएको समयावधि भित्र अन्य काममा लगाउन पाइने छैन ।
उपदफा (द) मा उल्लेख भएको व्यवस्थाले वारुणयन्त्र सञ्चालनको काममा नलगाइएको अवस्थामा कार्यालयको अन्य काममा लगाउन यस उपदफाले बाधा पुऱ्याएको मानिने छैन ।

९. सरोकारवाला निकायको भूमिका :

- (१) वारुणयन्त्र सञ्चालन तथा व्यवस्थापन गर्ने सिलसिलामा सरोकारवाला निकायहरुको भूमिका र जिम्मेवारी देहाय बमोजिम हुनेछ ।
- क) वारुणयन्त्र सञ्चालन तथा व्यवस्थापनको लागि आवश्यक सहयोग समन्वय तथा सहकार्य गर्नु पर्नेछ ।
- ख) वारुणयन्त्र सञ्चालन तथा व्यवस्थापनको लागि जिल्ला प्रशासन कार्यालय, जिल्ला प्रहरी कार्यालय तथा ईलाका प्रहरी कार्यालयले नगरपालिकाको माग बमोजिम आवश्यक सुरक्षा र समन्वयको प्रबन्ध मिलाउनु पर्नेछ ।
- ग) सञ्चालन तथा व्यवस्थापन उप-समितिको सिफारिसमा उद्योग वाणिज्य संघ, उद्योग संघ लगायत निजी क्षेत्रका संघ संस्थाहरूसँग समन्वय तथा सहकार्य गर्दै आर्थिक सहयोग जुटाउनुका साथै नागरिक समाजको सहयोगको प्रबन्ध गर्नु पर्नेछ ।

१०. कोष व्यवस्थापन :

- (१) बराहक्षेत्र नगरपालिका अन्तरगत वारुणयन्त्र सञ्चालन तथा व्यवस्थापन कोष रहनेछ । त्यस्तो कोषमा तत्काल कार्य सञ्चालनको लागि निर्देशक समितिले निर्णय गरे बमोजिम नगरपालिकाले रकम जम्मा गर्नेछ । निर्देशक समितिले निर्णय गरी जम्मा गरेको रकम बाहेक उक्त कोषमा वारुणयन्त्र सञ्चालन तथा व्यवस्थापनको लागि उपलब्ध हुने देहाय बमोजिमको रकम जम्मा हुनेछ ।
- क) संघीय सरकारबाट उपलब्ध हुने अनुदान रकम ।
- ख) प्रदेश सरकारबाट उपलब्ध हुने अनुदान रकम ।
- ग) नगरपालिकाबाट विनियोजन हुने रकम ।
- घ) स्थानीय उद्योग वाणिज्य संघले उपलब्ध गराएको सहयोग रकम ।
- ङ) विभिन्न गैरसरकारी संघ संस्थाहरुबाट प्राप्त सहयोग रकम ।
- च) नागरिक समाज, स्थानीय विभिन्न संघसंस्था तथा व्यक्ति विशेषले सहयोग स्वरूप जम्मा गरेको रकम ।
- छ) दफा १३ बमोजिमको जरिवाना वापतको रकम ।
- (२) कोषको सञ्चालन तथा लेखा व्यवस्थापन देहाय बमोजिम हुनेछ ।
- क) कोषको नाममा एउटा छुट्टै बैङ्क खाता सञ्चालन गरिनेछ ।



- ख) उक्त बैङ्क खाता बराहक्षेत्र नगरपालिकाको प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत वा निजले तोकेको अधिकृत र लेखा प्रमुख वा निजले तोकेको लेखाको कुनै कर्मचारीको संयुक्त दस्तखतबाट सञ्चालन हुनेछ ।
- ग) कोषको आम्दानी तथा तथा खर्च लेखा व्यवस्थापन प्रचलीत कानून बमोजिम हुनेछ ।
- घ) कोषमा जम्मा रहेको रकम फ्रिज हुने छैन । एक आर्थिक वर्षको अन्त्यमा खर्च नभई मौज्दात रहेको रकम अर्को आर्थिक वर्षमा खर्च गर्न सकिने छ ।
- ङ) लागत साभेदारीमाकोषबाट देहायका शिर्षकका रकमहरु खर्च गर्न सकिनेछ,
- १) बारुणयन्त्र सञ्चालनको लागि आवश्यक ईन्धन खर्च,
 - २) बारुणयन्त्र सञ्चालन तथा व्यवस्थापनको लागि खटिएका कर्मचारीको तलब, भत्ता, पोशाक भत्ता, चाडवाड खर्च, दैनिक भ्रमण भत्ता, अन्य सुविधा जस्ता खर्च,
 - ३) बारुणयन्त्र मर्मत संभार गर्दा लाग्ने खर्च,
 - ४) आगलागी नियन्त्रण गर्न आवश्यक पर्ने विभिन्न उपकरणहरु खरिदको खर्च,
 - ५) जनशक्तिलाई क्षमता विकासको लागि दिईने तालिममा सहभागी हुन पठाउँदा नियमानुसार लाग्ने दैनिक भ्रमण भत्ता रकम,
 - ६) जनशक्तिलाई क्षमता विकासको लागि दिईने तालिमका प्रशिक्षकलाई प्रदान गरिने पारिश्रमीक रकम,
 - ७) जनशक्तिको बिमा प्रिमियम वापतको रकम,
 - ८) बारुणयन्त्र सञ्चालनको क्रममा जनशक्ति घाईते भई उपचार गराउनु पर्दा बिमा वापतको रकमले नपुग हुने भएमा सो वापतको रकम,
 - ९) बारुणयन्त्र सञ्चालन कक्षमा राखिने टेलीफोन जडान महशुल, मासिक महशुल, लगायत सो कक्षमा आवश्यक वस्तुको लागि लाग्ने रकम ।
 - १०) बारुणयन्त्र सञ्चालन सम्बन्धी अन्य खर्चहरु ।

११. जनशक्ति व्यवस्थापन :

- (१) बारुणयन्त्र सञ्चालन तथा व्यवस्थापनको लागि नगरपालिकाले आवश्यक जनशक्तिको व्यवस्था गर्नेछ,



- (२) बारुणयन्त्र सञ्चालनको लागि कार्यरत जनशक्तिको क्षमता विकास एवं क्षमता अभिवृद्धि गर्न नियमित प्रशिक्षण, अध्ययन अवलोकन भ्रमणको व्यवस्था मिलाउनु पर्नेछ। यसरी कार्यक्रम सञ्चालन गर्दा अन्य छिमेकी स्थानीय तहसँग सहकार्य गरेर पनि सञ्चालन गर्न सकिनेछ।
- (३) आगलागी नियन्त्रणका लागि बारुणयन्त्र सञ्चालनमा कार्यरत जनशक्तिको सुरक्षालाई मध्यनजर गरी प्रति कर्मचारी पाँच लाख सम्मको दुर्घटना बिमा गर्न सकिनेछ।
- (४) नगरपालिकामा बारुणयन्त्र सञ्चालनको लागि जनशक्ति भर्ना गर्दा नगरपालिकालाई दीर्घकालीन दायित्व सिर्जना नहुने गरी सेवा करार गरी लिनु पर्नेछ।
- (५) बारुणयन्त्र तर्फ कार्यरत जनशक्तिलाई दिने सेवा सुविधा नगर कार्यपालिकाले तोके बमोजिम हुनेछ।
- (६) बारुणयन्त्र तर्फ कार्यरत जनशक्तिको काम गर्ने समय नगरपालिकाले तोके बमोजिम हुनेछ।
- (७) बारुणयन्त्र अत्यावश्यक सेवा भित्र पर्ने भएको र बारुणयन्त्र सञ्चालनको लागि प्राविधिक जनशक्तिको आवश्यकता हुने भएकोले जनशक्तिको व्यवस्थापन गर्दा न्यूनतम जनशक्तिको व्यवस्था गरी व्यवस्थापन गरिने छ।
- (८) आगलागी नियन्त्रणको कार्य ज्यादै नै सम्वेदनसिल भएकोले बारुणयन्त्र तर्फ कार्यरत जनशक्तिले अनुशासनको पालना नगरेको, आफ्नो कर्तव्य पालना नगरेको वा सरकारी सम्पति हानी नोक्सानी गरेको पाइएमा संक्षिप्त कार्यविधि अबलम्वन गरी कसुरको मात्रा अनुसार सेवाबाट बर्खास्त गर्ने सम्मको कारबाही नगरपालिकाले तत्काल गर्नेछ।

१२. लागत साभेदारी सम्बन्धी व्यवस्था :

- (१) बराहक्षेत्र नगरपालिकाले खरिद गरेको बारुणयन्त्र सञ्चालन व्यवस्थापनको जिम्मा बराहक्षेत्र नगरपालिकाकै हुनेछ।
- (३) सञ्चालन तथा व्यवस्थापन उप-समितिको परामर्शमा तयार गरी निर्देशक समितिबाट स्वीकृत वार्षिक कार्यक्रममा नगरपालिकाले आवश्यक बजेटको व्यवस्था मिलाउनु पर्नेछ।

१३. दण्ड सजाय सम्बन्धी व्यवस्था :

- (१) आगलागी भएको भनी गलत सूचना दिने व्यक्तिलाई सञ्चालन तथा व्यवस्थापन उप-समितिको सिफारिसमा नगर प्रमुखले दुई हजार देखी पाँच हजार सम्म जरिवाना गर्नेछ।



- (२) बारुणयन्त्र सञ्चालन तथा व्यवस्थापन कार्यमा अवरोध पुऱ्याउने व्यक्तिलाई सञ्चालन तथा व्यवस्थापन उप-समितिको सिफारिसमा नगर प्रमुखले एक हजार देखी तिन हजारसम्म जरिवाना गर्नेछ ।
- (३) बारुणयन्त्र सञ्चालनको क्रममा कसैले बारुणयन्त्रमा क्षती पुऱ्याएमा सञ्चालन तथा व्यवस्थापन उप-समितिको सिफारिसमा सम्बन्धित नगरपालिकाले दश हजार रुपैया जरिवाना गरी भएको क्षतीको क्षतीपूर्ति सम्बन्धित व्यक्तिबाट सरकारी बाँकी सरह असुल उपर गर्नेछ ।

१४. लेखापरीक्षण : बारुणयन्त्र सञ्चालन तथा व्यवस्थापन कोषको आन्तरीक लेखा परीक्षण आन्तरीक लेखा परीक्षण शाखाबाट र अन्तिम लेखा परीक्षण महालेखा परीक्षकको कार्यालयबाट हुनेछ । नगरपालिकामा आन्तरीक लेखा परीक्षण शाखा स्थापना नहुँदासम्म आन्तरीक लेखा परीक्षणको कार्य कोष तथा लेखा नियन्त्रण कार्यालयबाट गर्न सकिनेछ ।

१५. समिक्षा एवं प्रगति प्रतिवेदन : सञ्चालन तथा व्यवस्थापन उप-समितिले बारुणयन्त्र सञ्चालन तथा व्यवस्थापन सम्बन्धी क्रियाकलापको समीक्षा एवं प्रतिवेदन निर्देशक समिति समक्ष पेश गर्नेछ निर्देशक समितिले नगरपालिका समक्ष पेश गर्नेछ ।

१६. निर्देशिकामा संशोधन : यस निर्देशिकामा संशोधन गर्नु परेमा दफा ५ बमोजिमको निर्देशक समितिले आवश्यकता अनुसार संशोधनको निर्णय गरेमा नगरपालिकाको कार्यपालिकाले अनुमोदन गरेपछि निर्देशिकामा संशोधन हुनेछ ।

१७. प्रचलित कानून बमोजिम हुने : यस निर्देशिकामा उल्लेख भएका विषयमा यसै निर्देशिका बमोजिम र उल्लेख नभएका विषयमा प्रचलित नेपाल कानून बमोजिम हुनेछ ।

१८. यसै निर्देशिका बमोजिम भएको मानिने : यो निर्देशिका पारित हुनुभन्दा अगावै बराहक्षेत्र नगरपालिकाले बारुणयन्त्र सञ्चालनको लागि सेवा करारमा राख्न गरेको कार्यलाई यसै निर्देशिका बमोजिम भएको मानिने छ ।

१९. बाधा अडकाउ फुकाउने : यस निर्देशिका बमोजिम कार्य सञ्चालन गर्ने सिलसिलामा कुनै बाधा अडकाउ पर्न आएमा निर्देशक समितिले निर्णय गरी बाधा अडकाउ फुकाउन सक्ने छ ।

प्रमाणिकरण गर्नेको :

दस्तखत :

नाम थर : विदुर प्रसाद खनाल

दर्जा : प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत

पृष्ठ संख्या : ७

मिति :

कार्यालयको छाप :